

Слободне зоне у свету и Србији

Концепт слободних зона представља савремени облик привредне екстра-територијалности и подразумева физички ограђен и означен део територије матичне државе, на коме влада додатно гарантован и стимулативан режим пословања. Основну атрактивност слободних зона чини повлашћен царински третман, одговарајућа пореска ослобођења и поједностављене административне процедуре. Увођењем у пројекцију система своје националне економије, слободне зоне служе као инструмент за привлачење директних страних инвестиција, повећање уписаности и увођење нових технологија. Економска оправданост оснивања слободних зона огледа се и у чињеници да оне доприносе развоју неразвијених или недовољно развијених подручја. Уз претпоставку да се налазе у региону где постоје задовољавајући природни и кадровски ресурси, слободне зоне могу бити важни акцелератори привредног развоја једне земље.

Док су слободне зоне некада биле слободне луке и места где се вршио претовар робе, оне данас представљају центре високе технологије, развијених телекомуникација и модерне инфраструктуре и центре модерне индустрије и комплетне логистичке подршке. С друге стране, слободне зоне се могу посматрати као инструмент међународне економске политике. Интересантан податак јесте да се број слободних зона у свету кретао од 79 слободних зона – 1975. године, 850 - 1998. године, 3000 - 2002. године, да би данас достигао цифру од 5000 слободних зона у преко 100 земаља. Иако су ове слободне зоне различитог степена привредне развијености, преко њих се према изворима Светске трговинске организације, остварује више од 20% укупне међународне економске размене.

Основне погодности рада у режиму слободне зоне чине: фискалне погодности (ослобађања од свих пореских оптерећења за директне стране инвестиције, ПДВ-а, пореза на добит предузећа, пореза на имовину, пореза на капиталну добит, такси и пореза локалне самоуправе и др.), ослобођења од плаћања царинских дажбина за робу и опрему, финансијске погодности (слободан проток капитала, профита и дивиденди), поједностављен приступ робе у слободну зону са слободним транзитом и без баријера, једноставна и брза царинска процедура, локалне субвенције код коришћења инфраструктуре (ниске цене и јефтине сервис), либерализација транспорта до и из зоне, либерални закони о раду, посебне погодности и олакшице при пословању (регионалне повластице, локалне повластице код уступања и коришћења грађевинског земљишта и коришћења комуналних инфраструктура), пружање сета услуга корисницима по повлашћеним ценама (организација транспорта, претовар, утовари, шпедитерске услуге, агенцијске услуге, услуге осигурања и реосигурања, банкарски послови и др.) итд.

У свету постоји око 20 појмова који се односе на различито пројектоване циљеве и ефекте, односно исто толико различитих облика слободних, царинских, индустријских зона које имају другачији однос царинских, пореских и других повластица. Неки од њих су: Слободна економска зона, Слободна царинска зона, Бесцаринска извозна зона, Слободна извозна зона, Царинска зона, Извозна производна зона, Зона слободног извоза, Зона слободне производње, Индустријска извозна зона итд.

Слободне зоне су карактеристичне за земље у развоју, поготово земље у транзицији, мада се у зависности од ширине прихваћене дефиниције у слободне зоне могу укључити и оне у развијеним земљама, које полако напуштају класичан концепт и оријентишу се ка специјализованим услугама, трансформишу у научне паркове, или се искључиво баве „offset” набавкама (велике набавке влада развијених земаља, пре свега наоружања, телекомуникационих система, енергетских система и сл.).

Према расположивим подацима, данас у свету функционише 5.174 слободних зона.

Европа	55
Северна Америка	713
Економије у транзицији (Централна и Источна Европа)	90
Северна Африка	23
Сахарска Африка	64
Земље у Индијском океану	3
Средњи исток	37
Азија	749
Централна Америка	3.300
Јужна Америка	39
Карибске земље	87
Пацифик	14
УКУПНО	5.174

Државе у којима су формиране слободне зоне чине 70% површине света и 87% светске популације.

У периоду 1999-2002 год. у њима је било упуслено преко 43 милиона радника.

Европа	43.599
Северна Америка	315.000
Економије у транзицији (Централна и Источна Европа)	480.590
Северна Африка	440.515
Сахарска Африка	414.460
Земље у Индијском океану	166.507
Средњи исток	328.932
Азија	36.285.033
Централна Америка	4.535.557
Јужна Америка	304.200
Карибске земље	220.078
Пацифик	13.590
УКУПНО	43.548.021

Највеће слободне зоне на територији Европске уније су слободна лука Хамбург, слободна зона Шенон у Ирској, зоне у Италији (Трст, Венеција), у Аустрији (Грац, Линц и у околини Беча), у Шпанији (Севиља) итд. Регулисање рада слободних зона у ЕУ је двостепено, што значи да првостепено свака држава чланица доноси решење о отварању слободне зоне о чему обавештава Европску комисију, која другостепено доноси позитивну или негативну одлуку. Пословање слободних зона на територији ЕУ контролише Европска комисија, али је приметно да поједине „јаке” државе Уније, које традиционално имају слободне зоне, нерадо прихватају заједничку законску регулативу. Пример за то је слободна лука Хамбург, којој је Немачка влада издејствовала да буде ослобођена обавезе издавања одобрења за пословање корисницима по законској регулативи ЕУ. Сличне привилегије добиле су и друге слободне зоне, које су отворене у „великим” државама ЕУ.

На жалост, морамо да истакнемо да пословање преко слободних зона у Србији није испунило очекивања. Постоје многи разлози овог неуспеха, при чему је кључни

била немогућност државе да се укључи у светске економске токове из познатих политичких разлога у последњих двадесет година. Идеја законодавца из 1994. године да предложи *lex specialis* закон о слободним зонама није доживела потпуни успех, зато што остала законска регулатива није пратила одредбе Закона о слободним зонама. Закон није могао да обезбеди у довољној мери примену подстицајних мера Владе, као и да обезбеди активну улогу Владе у промоцији, функционисању и контроли рада слободних зона.

Као последица неадекватне регулативе на територији Републике Србије било је основано 15 слободних зона од којих се већина бавила складиштењем робе за домаће тржиште. Из тог разлога, Влада је у марту 2006. године донела Решења о престанку важења сагласности за оснивање 11 слободних зона.

Све ово утицало је да се приступи изradi новог, стимулативног и модерног закона, који је Народна скупштина Републике Србије донела у јулу 2006. године. Новим законом утврђени су прецизнији услови за давање сагласности за одређивање подручја слободне зоне. У том смислу, у складу са законом, Влада је донела Уредбу о ближим критеријумима за оцену економске оправданости одређивања подручја слободне зоне, чиме су отклоњени недостаци старог закона, јер је Уредбом предвиђено да се одређивање подручја зоне сматра нарочито економски оправданим, ако ће пословање у слободној зони допринети остварењу стратегије развоја и мера економске политике Владе.

Улога Управе за слободне зоне

Посебна новина коју је донео нови закон, по угледу на државе које имају развијен и успешан концепт слободних зона и у којима на различитим државним нивоима постоје институције које прате и помажу рад слободних зона, јесте образовање Управе за слободне зоне у саставу Министарства финансија. Управа за слободне зоне ће као орган државне управе у функцији интереса привреде Србије обављати послове у области развоја, промоције и контроле и надзора слободних зона.

У складу са Законом о слободним зонама, извоз робе и услуга из зоне и увоз робе и услуга у зону је слободан и не подлеже квантитативним ограничењима, нити се на тај увоз и извоз примењују мере комерцијалне политике. Роба која се уноси у зону, као и роба смештена у зони, има третман стране робе и предмет је царинског поступка, у складу са царинским прописима. У циљу подстицања инвестиционих улагања предвиђено је да се на увоз робе намењене изградњи објеката у зони не плаћа царина и друге увозне дажбине. Роба која се из зоне ставља у промет на територију Србије подлеже обавези плаћања царине и других дажбина, која настаје на дан када је роба прешла из зоне на територију Србије. На унос добара у слободну зону не плаћа се порез на додатну вредност (осим добара за крајњу потрошњу у зони), као и на пружање превозних и других услуга корисницима слободне зоне које су непосредно повезане са уносом добара у слободну зону. Према важећем Закону о порезима на имовину и Закону о порезу на добит предузећа нису предвиђене посебне пореске олакшице за кориснике слободне зоне, осим оних које су предвиђене за сва правна лица која послују на територији Републике Србије, мада је Влада у последња два Закључка којима су прихваћени Извештаји о пословању Слободних зона у Републици Србији задужила Министарство финансија да се у циљу побољшања рада слободних зона, приликом

предлагања измена закона из области пореског система предвиде пореске олакшице за кориснике слободних зона.

На територији Републике Србије сада функционишу четири слободне зоне, Слободна зона „Пирот”, Слободна зона „Зрењанин”, Слободна зона „Суботица” и Слободна зона „Нови Сад”.

У првој половини 2009. године планирано је оснивање Слободне зоне „Крагујевац” чији оснивачи ће бити Град Крагујевац и „ФИАТ АУТОМОБИЛИ СРБИЈА”. У најави је такође оснивање слободне зоне у Нишу и Ужицу.

Имајући у виду да је у припреми Нацрт закона о регионалном развоју, као и израда Националне стратегије за развој индустријских паркова у Србији у којима ће такође бити могуће оснивање слободне зоне, неопходно би било да се у наредном периоду координирају активности оснивања слободних зона и индустријских паркова у складу са Националним развојним планом којим ће се уредити основни правци развојне политике Републике Србије.